

גליון מרכז 'היכל מנחם' - מאנסי
- יוצא לאור פזמן לזמן -

גליון ב | חג השבועות תשע"ז לפ"ק, שנת הקהל

אור הגנוז

את חג השבועות מציינים אנו כ"זמן מתן תורתנו", לפי שבוים זה ניתנה התורה לבני ישראל. וידוע השאלה, מה נתחדש בעת מתן תורה - הרי גם לפני זה למדו תורה וקיימו מצוות!?

והנה, איתא במדרש על הפסוק "לרחי שמניך טובים שמן תורק שמך" - כל השירים [שהכוונה לתורה, כפי שאמרו חז"ל "כל העוסק בתורה בלילה כיו שנאמר כיו ובלילה שירה עמי"] שאמרו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו 'שמן תורק שמך' כאדם שמריק מכלי לכלי חבירו; כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו 'שמן תורק שמך'. שהמצוות שהאבות קיימו הם באופן אחר מהמצוות שאנו מקיימים.

וכמו שכותב הרמב"ם: שים לבך על העיקר הגדול... כל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה... כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסרו לנו, אלא לפי שמשא אסר עלינו אבמ"ה במה שצוה בסניי שיתקיים איסור אבמ"ה; וכמו כן, אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה; וכן גיד הנשה, אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו, אלא מצות משה רבינו ע"ה. הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצוות."

במה, מתבטאת החילוק בין המצוות שלפני מתן תורה למצוות שלאחרי מתן תורה?

ידוע, שבכל מצוה ישנו את חלק הגשמי שבו וחלק הרוחני שבו - מהו עיקרו של המצוה, הרוחניות שבמצוה או הגשמיות שבה?

איתא במדרש: "משל למה הדבר דומה? למלך שגור ואמר: בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי. כך, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, גזר ואמר: השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כשבקש ליתן התורה, בטל גזירה ראשונה וכו'."

והביאור בזה: לפני מתן תורה לא הי' חיבור בין רוחניות לגשמיות, שמים וארץ - להוריד את הקב"ה בארץ, לקדש ענינים גשמיים, לא הי' אפשרי.

והכוונה בזה, דלכאורה הרי גם לפני מתן תורה קיימו את המצוות בדברים גשמיים - כמבואר בזה, שכאשר יעקב אבינו התעסק עם המקלות בקשר לצאן לבן, הרי בזה כוון לענין התפילין, ובה המשך מה שאנו ממשיכים ע"י התפילין. מכל מקום, ברור שיש הבדל בין המקלות של יעקב לתפילין שאנו מניחים... וההבדל הוא, מהו העיקר בקיום המצוות?

לפני מתן תורה - היות ו"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים" - הי' עיקר קיום המצוות, הרוחניות שבמצוה. דאמנם שהמצוות נעשו בדברים גשמיים, אך עיקר המכוון הי' הרוחניות שבה.

לדוגמא: אצל אדם יש נפש רוחני וגוף גשמי - מהו ההבדל בין אדם שמח לאדם עצוב? אין ספק שזה ניכר גם על פניו הגשמיים, זה שמח יש לו פנים אחרות מאשר זה שעצוב - אבל האם נאמר שאכן זהו ההבדל ביניהם, שלזה יש פנים קורנות לזה יש פנים נפולות! ברור שההבדל ביניהם הוא רגש נפשי - לזה יש רגש של שמחה ולזה רגש של מרירות, אלא שזה גם מתבטא בתווי פניהם. אבל לא זהו העיקר כלל וכלל.

ובזה גופא - זה שתווי פניו מבטאים רגש פנימי - יכול להיות באחד משני פנים: (א) שתווי פניו משתנים כתוצאה מרגש הנפש - ככיתווי משמחת נפשו משתנים תווי פניו; (ב) שפעולות חיצוניות בוקף הגשמי, מעוררים רגשי הנפש. כמו אדם שרוצה להיות בשמחה - כאשר יתחיל לרקוד ולשיר, זה יעורר אותו לשמחה, ואם כן הרי פעולה גשמי מעורר רגש רוחני. אך הצד השווה שבשני אופנים אלו - שהעיקר הוא הרגש, ולא הפעולות הגשמיות.

עדי" במצוות ה' - לדוגמא מצות תפילין: ישנה הכוונה הרוחנית שבמצוות תפילין - לשעבד להקב"ה המוח והלב - ויש פעולה המעשית של הנחת תפילין. וניתן לדון, מהו העיקר במצוות תפילין? אפשר לומר שעיקר מצות תפילין הוא הרוחניות שבו - הכוונה, אלא מה בכדי שהכוונה תהי' חזקה יותר צריך פעולה לעורר את הכוונה. וכלשון החינוך "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות". לדוגמא - בקשר לאכילת מצה

בליל פסח - תכלית הכוונה הוא "לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", אך היות ובאם הוא רק יתבונן בזה יתכן שלא יתעורר בו הרגש כל כך, לכן כאשר גם יעשה איזה פעולה גשמית - הוא אוכל מצה ויודע שאכילת מצה באה כזכר ליציאת מצרים היות ו"לא הספיק צצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממה"מ הקב"ה וגאלם", אזי הוא חי יותר את יציאת מצרים. נמצא, שהעיקר אינו אכילת מצה - העיקר הוא הרגש. רק שע"י הפעולה הגשמי מחזקים את הרגש.

אך לפי זה - באם אכן עיקר המכוון זה הרגש - תמוה מאוד, הרי רובם ככולם של ההלכות הי' צריך להיות בקשר לרגש, ולא בנוגע הפעולה המעוררת את הרגש - בפועל, הרי בקשר לרגש לא מצונו כ"כ בספרי ההלכה, אבל בנוגע פרטי המעשה בנעול ע"י יש תילי תילים של הלכות... ובהכרח, שעיקרו של המצוה הוא המעשה.

והנה, ענין זה - שעיקר הוא הפעולה הגשמי - נתחדש בעת מתן תורה. לפני מתן תורה, העיקר הי' הרגש. ולכן יכל יעקב אבינו לקיים מצות תפילין ע"י מקלות - בלי שום קשר לתפילין כפי המתבקש ע"פ הלכה - כי מצות תפילין של יעקב הי' ההתבוננות בכוונת התפילין, וזה רק התבטא בפעולה גשמית - ההתעסקות עם המקלות וכמו"כ שאר המצוות שקיימו האבות, העיקר הי' הרגש.

ובעת מתן תורה נתחדש, שהקב"ה רוצה עצם מציאות הגשמי - שיהודי יניח תפילין כפשוטו. ובמילא, כאשר יהודי יכוון כל כוונות מצות תפילין, אך בפועל - מצד אונס וכדומה - לא הניח תפילין, אמנם "אונס רחמנא פטריי", אבל "כמאן דעביד לא אמרינן". כמו כן, באם יושב יהודי בליל פסח ומתבונן בכל הענינים דיציאת מצרים, רק שאין לו מצה, הרי ההמשכה הבאה כתוצאה מאכילת מצה, לא נמשכת. ומצד שני, כאשר יהודי אוכל כזית מצה בלי כוונה, עד כדי כך שאוכל מצה רק מפני שגוי אנסו - יצא מצות אכילת מצה, ושוב לא יוכל לברך על אכילת מצה באם יתעורר אח"כ לאכול מצה מצד המצוה, כי כבר יצא ידי מצות אכילת מצה - "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה" כבר נפעלה. כי במתן תורה נתחדש, שלהקב"ה נוגע הפעולה הגשמי יותר מאשר הכוונה הרוחני.

והטעם לכך - מבוואר בחסידות - היות ותכלית כוונת הקב"ה בבריאת והתהוות העולמות הוא, כי "נתאוהו הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים", והכוונה בדירה בתחתונים אינו רק שהתחתון יבטא את העליון, שפעולת הגוף יקשר רגשי הנפש - אלא, שהתחתון עצמו יהי' דירה לו ית'. וזהו, ע"י קיום המצוות בגשמיות.

אך עדיין יש להבין, איך באמת יכול להיות שכשמכוונים כל הכוונות ברוחניות, עדיין לא עושים דירה לו ית' - דוקא כאשר עושים פעולה גשמית, רק אז נעשה לו ית' דירה?

וע"י בא המדרש ואומר "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו שמן וכו'" - מהו ההבדל בין ריח לשמן? ריח אינו אלא התפשטות מהשמן, אך השמן זה העצם.

והכוונה בזה: הקב"ה התחיל במתן תורה במילת אנכי - "אנכי הוי' אלוקיך" - ומפרש הוהר שהכוונה "אנכי מי שאנכי דלא אתרמיזי לא בשום אות ולא בשום קוץ", דהיינו הקב"ה בעצמו שלמעלה מכל שם, אפי' משם הוי' - כי אמנם שם "הוי'" (הנקראת שם העצם, שם המפורש) היא יותר נעלית משם "אלוקים", אבל בכל זאת הרי זה עדיין שם - משא"כ "אנכי", הרי זה הקב"ה בעצמו.

והנה, הקב"ה בעצמו אינו מוגדר בשום גדר מגדרי הבריאה - כולל גדרי הבריאה שבפעולות עליונים - ובכן, כל זמן שקיום המצוות באה מכווננו - נבראים (האבות), הרי יש מעלה ברוחניות לגבי גשמיות - כי כך קבע הקב"ה בבריאה, שרוחניות נעלית יותר מגשמיות, ובמילא עיקר קיום המצוות הוא ברוחניות; אך היות ובמתן תורה ניתן לנו התורה מהקב"ה בעצמו, שלגבי רוחניות וגשמיות שווים, אי"כ אין שום מעלה ברוחניות לגבי גשמיות, ובאם הקב"ה רוצה דירה בתחתונים, בגשמיות דוקא, הרי דוקא ע"י פעולות גשמיות אפשר להתקרב להקב"ה ולעשות לו ית' דירה.

אך, בסופו של דבר, ברור שצריך גם הכוונה והרגש, הרי 'מצוה בלא כוונה כגוף בלא נשמה' - ובמילא, בראש וראשון צריך את הגוף, המעשה, וביחד עם זה גם הנשמה, הכוונה, ואז המצוה היא בשלימות.

(חלק משיעור הר"ח הר"ח הרב יואל כהן שלישי
מוסד על שיחותיו הקדושות של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע)

לאהוב כל אחד אף כשדרוכו לא מוצאת חן בעיניו

להבין הענין שהוסיף משה יום אחד מדעתו, הנה במתן תורה כתיב "ויהי שם ישראל", ואמר הרה"ק מהר"י מווארקא שלשון ויהו הוא לשון "חן" שדרוכו של חבירו מצאה חן בעיניו, וזה

הי' עוד בר"ח כשהגינו למדבר סיני. אבל הגם שלכאורה דבר גדול הוא שדרוכו של חבירו תישא חן בעיניו, מ"מ יש עוד מעלה גדולה מזו, היינו לאהוב לכל איש ישראל אף כשדרוכו לא מוצאת חן בעיניו, מכיון שידוע מטרת כוונתו שהיא לטוב אף שתועה מדרך השכל, כי בשעה שדרוכו מצאה חן בעיניו אין כ"כ רותא לאהוב אותו, וכן בשום פעם לא יכשר דרכו בעיניו ותיפסק ההתאחדות, אבל כשמתאחד עמו בשביל מטרת כוונתו הוא קשר של קיימא. וזהו הדרך לבוא לאהוב את כל איש ישראל, הכי כל הפצים ליראה את שמך רק השאור שבעיני מעכב, וכשתיקיים והדחתיו אל ארץ צ"י ושממה, ישונו כולם תחת כנפי ית' וכולם יתקנו מאחר שכל ישראל בפנימיות טובים הם. וי"ל שבשביל זה הוסיף משה יום אחד מדעתו, כי העמיק לתוך פנימיות לבבם של ישראל והבין אשר כל מדרגתם עדיין הוא באופן ד"ויו"ח"ן שמצאה חן בעיניו דרך כל איש, אבל לא הגיעו למעלה היותר גבוהה להתאחד באחדות גמור כנ"ל ע"י "מדעתו" הרמה של משריע"ה השפיע עליהם לבוא ולהגיע למדרגת הנ"ל ע"י שדחה יום מתן תורה לשבת קודש יומא דאחדות רוא דאחד, ועי"ז פעל בישראל אחדות גמור באופן הכי נעלה.

(שם משנואל)

אמונת צדיקים כהקדמה לתורה

התנ"י מבוארת, שהרחיב זמן מה שהעלוינים ותחתונים היו מחכים ומצפים על יום קדוש כזה. אך מבואר ותגור אומר ויקם לך הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה הצדיק גזרו והקב"ה מקיים. וזו אחת מהאמונות החזקות שבידינו, ואם אחד אינו מאמין בזה אינו בכלל יהודי, ולזה שייכים כל התפלות, ולזה יצא הקב"ה ומשה להראות בזה קודם מתן תורה להתנות בתנאי קודם למעשה עם הקב"ה, וגם להודיע זאת לישראל הכה שבידם אם ישמרו התורה, דהיינו שביטל מיד דברי הש"י, להורות עימך ביד ישראל הכה לעשות רצונם והקב"ה מסכים מהם. וז"פ ויאמינו בה' ובמשה עבדו היינו שהו אמונה אחרת שמשה איש האלקים ובידו להפוך מהד"ר לרחמים.

(תפארת שלמה)

חיווק החיות והמוח לקבלת התורה

איתא במדרש שביום מתן תורה בקשו להתנגמם בבוקר ושניתם ערבה להם עד שיעורם משה רבינו ע"ה לקבל את התורה, ע"ש. ואמר הגאון הגאון מוה"ר לוי יצחק זצ"ל שחללה לחשוב על עם קודש שנפלו בתרדימת העצלות והשינה ביום הנכבד שידעו שיתן הקב"ה את תורתו להם,

מלעיינות החסידות

לעבודת ה' אזי ישן בטוב ובנעימים ויקוץ ברחמים.

(תפארת שמואל)

ע"י התורה נתדבקו ישראל בקשר נצחי עם הקב"ה שלא ישתנה בשום אופן

בענין שתי הלחם הבאים בעצרת י"ל, דהנה התורה נקראת עץ החיים שעליו נאמר ואכל וחי לעולם כי הוא בלי שינוי בעצם, ועי"ז זכו ישראל להיות דבקים בחי החיים בלי שום שינוי, ואפי' אם א' מישראל מקלקל מעשיו ח"ו אינו נדחה לעולם ואע"פ שחטא ישראל הוא, וסו"כ"ס אחר כמה סיבות וגלגלים לא ידח ממנו נדח, וכל נפש ישראל תשוב לאור באור החיים. וכמ"ש הרמ"ע בעשרה מאמרות שאפי' הגרוע שבישראל איש הידוע שחטא והחטיא את ישראל ועשה עצמו כע"ז רח"ל, נמי יהי לו תיקון אחר רב דורות, ופי' בפשיטות דברי הש"ס גיהנם כלה והם אינם כלים, אלא יתוקנו. וזה גורם חיווק גדול לכל איש ישראל לכל יתיאש ח"ו, שהרי סו"כ"ס שיהי' לו תיקון, ומה שיעשה הזמן יעשה השכל שלא יצטרך למירוק, והכל היא בכוח התורה שזכו ישראל שלא יהי' להם עוד שינוי בעצם וכל השינוי הוא רק במקרה והמקרה לא יתמיד. ובוה יש ליתן טעם על הבאת שתי לחם של חמץ כי חמץ וממץ לשינוי מדרך הטוב ובלשון חז"ל כאן קודם שהחמץ וכו' והרמז בוה כי ע"י כח התורה יכולים להקריב גם לחם חמץ כי אין שום שינוי אחר נתינת התורה וכאמור.

(שם משנואל תרע"ג)

כל ישראל יש להם חשיבות ושורשם בקדושת ישראל

בגמרא פסחים איתא ר' יוסף בינאמ דעצרתא אמר עבדו לי עגלא תילתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרם כמה יוסף איכא בשוקא. ולכאורה הלא גם קודם מתן תורה היו כמה נפשות גבוהות במעלה יתירה משאר העם. ועוד, וכי שייך לו לר' יוסף לומר דברים כאלו שלפי פשוטם הם דברי גאון והתפארות. ויל"פ דאדרבא, ר' יוסף אמר כן דוקא מצד ענותנותו, וכדאיתא בסוכות דר' יוסף הי' עניו ואמר לא תתני ענוה דאיכא אנא, והי' נחשב בעיני עצמו כלום וכאדם שאין לו מצד עצמו שום מעלה וחשיבות, רק מצד שיש לו שורש בקדושת ישראל, וכמו שמספרים על הרה"ק מבארדיטשוב שפעם דלג בברכת השחר ברכת שלא עשני גוי, והסביר שבקומו בבוקר הי' לו שברון הלב עד מאוד וכשראה נכרי בשוק נכנס שמחה בלבו בחשבו שעכ"פ יש שורש בקדושת ישראל ועי"ז בלבד יש לשמוח בשמחה גדולה, ולכן בירך תיכף ברכת שלא עשני גוי בשמחה רבה. וידוע שבעת מתן תורה בחר הקב"ה בישראל ונבחרו לחלקו ונחלתו ונבדלו נשמות ישראל מנפשות העכו"ם. וזהו שאמר ר' יוסף מצד ענותנותו שאין לו שום מעלה, אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, שהרי אין לי שום חשיבות, אבל ביום זה נתברר כי כל ישראל הם מובדלים וחשובים עד עולם כמ"ש והייתם לי סגולה מכל העמים.

(פרי צדיק את"י)

אלא יש לומר דכוונתם היתה לשם שמים, שמים שני בסיון שהתחילו לעשות הכנה לקבלת התורה ועבדו בכל כוחם ובמחשבתם הקדושים עד שנפל עליהם ליאות ועייפות והיו מתיארים פן לא יוכלו לקבל את התורה במחשבה צלולה כראוי, על כן נתנו שינה לעיניהם ולעפעפם תנומה, בכדי שיתחדשו מוחותיהם ויתחזקו עשתונותיהם בבהירות לקבלת התורה הקדושה.

(עבודת ישראל)

התורה ניתנה במתנת חנים אפילו בלי הכנה מצדינו

במדרש איתא שהוציאו משה בעל כרחך לקבל את התורה. ולכאורה דברי המדרש יפלאו, כי הדור דיעה אחרי כל הראיות והשגות לא היו יכולים להתאפק משינה, ונודע שהקדושת לוי לא הי' ישן בליל א' של סוכות כי הי' יושב ומצפה בכליון עינים שיאייר אור השחר לקיים מצות נטילת ד' מינים. אך תיבת בע"כ פירושה שלא מדעתו, הנה כאשר ישראל הכינו א"ע בששה שבועות הספירה ומה גם אחר ר"ח שקרבו לפני הר סיני, ויחדו לבם לאחד, והי' יכול לעלות על דעת א' הישראל שהוא כבר מוכן לקבלת התורה, הראה להם הקב"ה שכל עבודת האדם הכנתו היא אין, ובלעדי עזרתו אין עזרה, וישנו וערבה להם שינתם ונתבטל כל הכנתם. וזהו יוצא משה את העם בע"כ, "שלא מדעתם והכנתם", רק קבלו התורה חנם בלי שום הכנה שלהם, למען יראו ידעו כי רק מתנת חנם הוא. ותכלית והכנה הוא שנדע מן ערכינו ושפלותינו, ובכח ידיעה זאת נזכה כולנו ליעול בהיכלא דמלכא לקבל התורה מחדש באמת ובלב טהור אמנ.

(ישמח ישראל)

רצו להשיג השגות נעלות ביותר שמשגים בעת השינה

ועוד י"ל עפ"י דברי כ"ק אאמ"ר ז"י ע"ה"כ "וישכב במקום ההוא", שכאשר ישכב איש ישראל מתוך תשובה ומעש"ט וכו', אז כל חלומותיו מיושבים וערבה שינתו ויזכור אף בשעת שינתו שמלאכי אלקים עומדים עליו לשמרו עיניו בדבריו. וכן איתא בשם האר"י הק' כי אחרי חצי שעה שינה הי' משיג יותר השגות מכפי שהי' בקוץ שמונים שנה, ודור דיעה הי' ג"כ במדרגה הזאת. ולזה הי' שנינים בליל קבלת התורה למען יוכלו להשיג יותר השגות ע"י שינה הזאת, וערבה עליהם שינתם שהי' מרגישים אף בעת שינתם שמלאכי אלקים עולים ועומדים עליהם, ע"ד והנה הי' נצב עליו, וממילא היו זוכים עי"ז לעלות ממדרגה לקבל התורה"ק ולהרגיש עריבות נעימות מתיקות צוף אמרי נועם הטמונים בתיבות אותיות הק' בתורה"ק בשמחת לב, וסגולה לשינה כזו הוא כאשר בעת קץ כל מחשבותיו דביקים בה' וברצון גמור

הזה בהשגחה-פרטית.

אנו איננו יכולים להבין מה שייך להשיג על עלה נידף-ברוח או על תנועתם של גלי-הים. גם איננו מבינים אין אפשר בכלל לכוון פרטים ופרטי-פרטים ועזרים ופעוטים כאלה.

התפיסה הזאת של ההשגחה-הפרטית המוחלטת היא אבן-פינה בהשקפה החסידית. היא מחדירה אל האדם את ההכרה, ששום דבר בעולם אינו במקרה. גם הדברים הזעירים והפעוטים ביותר – כמו איחור לאוטובוס או היתקלות באבן או פגישה עם בן אדם הנראית אקראית – הינם חלק מההשגחה הפרטית. אדם החדור בגישה זו מתייחס לחיים לגמרי אחרת. כשמשה לא מסתדר כפי שהוא רוצה, אין הוא נעשה עצוב או מזדכא. האמונה בהשגחה פרטית מחזקת אצלו הידיעה הברורה שכל זה הוא מהקב"ה, והרי כל מה שעושה הקב"ה זה רק לטובה, כמאמר חז"ל כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

גם בעבודת-ה' יש להשקפה זו תוצאות חשובות. אומר הבעש"ט: מאחר שכל תכלית בריאתם של בני ישראל היא כדי לעבוד את קונו, ומאחר שכל דבר הוא בהשגחה-עליונה, הרי כשאדם רואה או שומע דבר-מה – המטרה בזה היא לסייע בעבודת-ה'. על כן צריך ללימוד הוראות בעבודת-ה' מכל דבר שהוא רואה או שומע. זהו היסוד לגישה החסידית הידועה של לימוד הוראות בעבודת-ה' אפילו מגוי או מחפצים דוממים. כי אם הכל הוא בהשגחה פרטית – הרי זו המטרה האמיתית של הדברים הללו.

(מאת הרב מנחם מענדל שיח"י ברוך)

ניצוצי אור

השגחה-פרטית לפי תורת הבעש"ט

(בעל היולא דחג השבועות)

בתהלים: "לעולם ה' דברך נצב בשמים", והבעש"ט מפרש זאת, ש"דברך" אלו עשר-המסאמות שבהם ברא הקב"ה את העולם, והם ניצבים ועומדים תמיד בתוך המציאות, והכח האלקי שבתוכם בורא ומחי' את העולם בכל רגע ורגע מחדש. הבריאה, לפי תורת החסידות, אינה מעשה חד-פעמי שהתקיים בששת-ימי-בראשית בלבד, אלא זהו מצב תמידי שנושך כל עוד העולם קיים. אם הקב"ה יפסיק חס ושלום, ולו לרגע קט, ל'ברוא' מחדש את העולם, הוא פשוט יחדל להתקיים וישוּב לאין ומחס ממש, כמו קודם ששת ימי בראשית ממש. (ובע"ז נרחיב בענין "אחדות ה' בהודמות אחרת).

עיקר זה מחייב את ההשגחה-הפרטית על כל פרטי הבריאה כולה. שהרי אם כל יצור בעולם זקוק, לצורך עצם קיומו, שהקב"ה יברא אותו ויקיים אותו בכל רגע ורגע – אין יתכן שאפילו התנועה הכי קלה שלו לא תהיה ברצונו הישיר של הקב"ה?! אם הכח האלקי האין-סופי בורא ומקיים את כל המציאות בכל רגע ורגע, פירוש הדבר, שאין שום פרט מקרי, אלא הכל ממש מכוון על-ידי הכח האלקי

ב"ה, י"ט טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתב מג' טבת בו כתב שלומד
בישיבה שאין שם משגיח להדרכת הבורים והוא
בעצמו מסתובב בלי שום תכלית וחסר לו חשק
בלימוד התורה כו' וכו'.

צורה לחיים

מה עושים כש"אין חשק" ללמוד?

על עצמו, ובידעו שעל כל פשעים תכסה אהבת
עצמו לא ילך בהתאם לטבעו ולרגילותו. אלא
שכלל דבר נצרכה סיעתא דשמיא ובפרט בדרונו
בעקבתא דמשיחא חשך כפול ומכופל –

ולכן מוכרח לימוד פנימיות התורה בכל יום
שהיא נקראת אילנא דחיי בזהר הק' ח"ג דף קכ"ד
ע"ב (נתבאר בארוכה באגרת הקדש לרבנו הזקן
סי' כ"ו) דלית תמן אחיזה לסטרא אחרא ולעו"ז. וכן הענינים הקשורים בעבודת
התפלה, היינו לא רק תפלה בטהרה אלא ג"כ נתינת פרוטה לצדקה קודם התפלה
והתבוננות לפני התפלה בהענינים שלמד בתורת החסידות ואמירת שיעור תהלים
– כפי שנחלק התהלים לימי החדש – לאחרי. ואז מתקיימת התחלת התפלה
ועיקרה ברכת חונן לאדם דעת וכשיש דעת יש הבדלה בין אור לחשך כו'.
והשי"ת יזכהו אשר נוסף על שלשת השיעורים השווים לכל נפש מתנתקת כ"ק
מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים, הנה יקבע
שיעור בלימוד תורת החסידות ומאילנא דחיי זה יומשך תוספת חיות בלימוד
תורת הנגלה ובהידור בקיום המצוות בחיי היום וימים.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר:

הנה ידוע מרז"ל אשר היצה"ר אומן גדול הוא במלאכתו, ובמילא בא לכל
אחד ואחד בדרכים שונים ומשונים. ומאופנים הכי עיקרים בהסתתו הוא רגש
היאוש "שאין חשק ואין התמדה ואין דרך סלולה וכו' וכו' ובמילא אין כדאי
השתדלות בעניו הקשה ביותר וביותר או גם אי אפשר", וע"פ מרז"ל בראתי
יצה"ר בראתי לו תורה בבליון.

הנה בתורתנו הק' תורת חיים גם בעולם הזה הגשמי והחומרי גילו את כל
הערמוניות והתחבולות הנ"ל בכדי שידע האדם מקורם ומי הוא הטוען את כל זה,
כי באמת אין לכל הנ"ל כל יסוד, כי הרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ולכל
אחד ואחד ניתנו לו הכחות להתגבר על יצרו (כיון שהקב"ה עוזרו) ולהתגבר גם על
סביבתו, ושבאם רק ירצה וישתדל הרי כמאמר התדב"א [=תנא דבי אליהו] יכול
הוא שיגיע מעשיו למעשה אברהם יצחק ויעקב, ובפרט באברך הנמצא בירושלים
עיר הקדש ת"ו ובאהלה של תורה הנה פשוט הדבר שאין זה תלוי אלא ברצונו,
ואם אין משגיחים הרי אדרבה צריך לעורר זה אצלו כחות פנימים שהוא ישיגהו

שיה שרפי קודש

חלק מתוכן הדברים שנאמרו בעת שכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הלך
לינוחם אבלים אצל האדמו"ר מקופישיניץ זי"ע

(ג' מנחם-אב תשח"ו)

יושב בחדרו ולומד גמרא (בהסוגיות שאין
לומדים בתשעה באב). – במשך כל השנה
הי' עסוק בלימוד עם התלמידים ולא
היתה שעתו פנוי' כ"כ ללמוד לעצמו, ולכן,
ניצל את ההזדמנות שאינו צריך ללמוד עם
התלמידים בתשעה באב בשביל ללמוד
לעצמו. – ובמענה לשאלתי: היתכן? הרי
למדנו בשו"ע שאסור ללמוד בתשעה באב
– השיב לי: אם צריכים להלקותני בגיהנם

באמצע השיחה מסר האדמו"ר
מקופישיניץ דרישת שלום מביקורו בכפר
חב"ד, והביע את התרשמותו מהתפתחות
הבני"ש שם, ומהתעסקותם של תושבי
המקום בתורה ועבודה, והפטיר: שמקנא
בהם בגשמיות וברוחניות.

בהמשך סיפר האדמו"ר מקופישיניץ
גם אודות ביקורו בעיה"ק צפת, ואמר,
שמצבה הרוחני של העיר מוזנח, וחסרים

בה לומדי תורה. ואמר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש: צריכים להשתדל ולפעול
להרמת קרן התורה שם. – יש לעשות תעמולה בין בני תורה אודות מעלתה וזכותה
המיוחדת של צפת, להיותה העיר שבה חי ופעל הארז"ל, ועי"ז ישיעו עליהם
להתיישב בצפת. ואמר האדמו"ר מקופישיניץ: שדבר זה תלוי בעניני כספים,
ובשביל זה צריכים לפעול שתהי' לבני"י פרנסה בהרחבה.

אדמו"ר מליובאוויטש: הפעולה בנוגע לפרנסה בהרחבה לבני"י כשלעצמה – גם
לולי הצורך בהרמת קרן התורה במקום מסויים היא דבר טוב ונכון, כדי שבנ"י
יוכלו לנהל את חייהם מתוך הרחבה בגשמיות, שעל ידה באים גם להרחבת הדעת,
כמארז"ל "דירה נאה כו" – בגשמיות כפשוטו – "מרחיבין דעתו של אדם".

ולעיר גם ממארז"ל "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל
המשכן ובית המקדש" – דיח לומר, שכן הוא גם בנוגע לבנ"י, שתכלית ומטרת
בריאת כסף וזהב בעולם, היא, בשביל בני ישראל, שתהי' להם הרחבה בגשמיות,
ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישיניץ: מצינו שרבי יהודה הנשיא, רבי, הי' עשיר.

אדמו"ר מליובאוויטש: רבי הי' עשיר מופלג. – הלואי תהי' לכל בני"י עשירות סתם,
אפילו פחות מהעשירות של רבי!...

האדמו"ר מקופישיניץ: אצל האדמו"ר מקאצק, "השרף" – לא רק שלא היתה
עשירות, אלא אדרבה כו'.

אדמו"ר מליובאוויטש: זוהי הנהגה השייכת ל"שרפים"... אבל יהודים שחיים
בעוה"ז הגשמי – זקוקים לבני חיי ומונא רויחא, ובכולם רויחא, ועד לעשירות!

האדמו"ר מקופישיניץ: הרי מפורש בכתוב "ראש ועושר אל תתן לי"?
אדמו"ר מליובאוויטש: אדרבה: בכתוב זה נאמר גם "ראש (עניות)... אל תתן לי",
והכתוב מקדים "ראש" ("אל תתן לי") ל"עושר" ("אל תתן לי"), היינו, שהבקשה
דשלילת העניות קודמת לבקשה דשלילת העשירות.

האדמו"ר מקופישיניץ: עשירות – היא נסיון, והנני פוחד מהנסיון של עשירות.

אדמו"ר מליובאוויטש: גם עניות היא נסיון, ואדרבה, הנסיון דעניות – שגורם
ליגינה וצער כו' – גרוע וקשה יותר, ועד כדי כך שאמרו חז"ל שעניות מעבירה את
האדם על דעתו ועל דעת קונו! וכיון שכן, מוטב איפוא שיהי' הנסיון של עשירות!...
– זכורני בילדותי שבתשעה באב מצאתי את המלמד דרדקי (שלמדני גמרא)

– מוטב שילקוני עבור לימוד התורה!...
ועד"ז בנדו"ד: אם צריך להיות ענין של נסיון – מוטב שיהי' נסיון של עשירות
מאשר נסיון של עניות, ובודאי יעזור השי"ת שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות.
זאת ועוד:

מצינו בפרוש רש"י על הפסוק "בין פארן ובין תופל ולבן גו' ודי זהב" שבפרשת
השבוע – דלכאורה: "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל כו" –
ש"הוכיח על הדברים כו' על העגל שעשו בשביל רוב זהב ("די זהב") שהי' להם,
שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".
וכאן רואים דבר פלא:

אע"פ ש"רוב זהב שהי' להם" גרם לחטא הכי חמור, חטא העגל, שעל ידו "חזרה
זוהמתן" (לאחרי שפסקה במ"ת), מ"מ, הניח להם משה ליהנות מהזהב כל משך
הארבעים שנה, ולא הוכיח על זה עד סוף שנת הארבעים!
וכל כך למה – כיון שיהודים צריכים עשירות!

וכאמור, בודאי יעזור השי"ת שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות, ומקרא מלא דיבר
הכתוב "לבלתי ידח ממנו נדח", שקאי על כאו"א מישראל, גם על העשירים!...

האדמו"ר מקופישיניץ סיפר כמה סיפורים, וביניהם – בהמשך לסיפור אדמו"ר
מליובאוויטש אודות דברי המלמד בנוגע ללימודו בתשעה באב – אודות הרה"צ
ר' דוד משה מטשארטקוב שהי' רגיל לילך כשראשו נוטה כלפי מטה, שפעם
בסעודת פורים אמר לו ה"בדחן" בדרך-צחות: "הרבונו של עולם" איננו "גזלן",
ומדוע כבודו מפחד ממנו כל כך?...

ואמר לו אדמו"ר מליובאוויטש (בחיוך): מוכרחני לומר לכם בסגנונו של "בדחן"
הנ"ל: מדוע מפחד כבודו לבקש מהרבש"ע עשירות?!

האדמו"ר מקופישיניץ: אני כבר יהודי זקן, ומה לי ולעשירות?! מוטב שאבקש על
ביאת המשיח.

אדמו"ר מליובאוויטש: מהי הסתירה?! – יבקש כבודו על שני הדברים!

(וסיים אדמו"ר מליובאוויטש): בכל אופן, יסכים כבודו שתהי' ליהודים עשירות!

האדמו"ר מקופישיניץ: הנני מסכים בלב שלם.

(גרסם ע"י א' הנוכחים ע"פ זכרונו)

ליום שכולו שבת

"ענין מגילת רות בשבועות הוא לבקש על הגאולה בכח התורה... וזהו "אם יגאלך טוב יגאל" בכח התורה שנקראת
טוב, ולכן בעצרת צריכים לבקש על הגאולה בכח התורה"

(שפת אמת תר"ח)

הזא דעוברא

הקומוניסטית נזכרת בחג השבועות

"אני קומוניסטית", ענתה בתקיפות. אברהם ידע כי היא יהודייה, ובכל זאת התעלם מתשובתה הנחרצת. "ואילו אני יהודי בוכרי", אמר כמו מתעלם מתשובתה המופגנת.

"יש לי על אצבעי טבעת עם אבן ירוקה, יקרה מאוד", המשיך ודיבר אליה. "בא אני ממשפחה של אנשים שהבינו זהה, ואני רוצה לספר לך משהו שאמי שמעה מאביה:

כשרוצים לצרוף תכשיט מזהב, לוקחים פטיש ברזל ודופקים על הזהב בעדינות. אם מכים כראוי ובעדינות – מתקבלת התוצאה הרצויה בדמות תכשיט יפה ויקר ערך; מכה חלשה לא תשפיע ואילו מכה חזקה תקמט. הדו-שיח הזה שמתנהל בין הברזל לזהב מהווה משל לצורה בה אנתנו חיים כאן, יהודים בתוך העם האזובקי.

"מנגד – יש מגע בין מתכות מסוג אחר לגמרי, כפי שקורה בבית המלאכה של הנפח. שם הדפיקות לא נעשות בעדינות, אלא בקול רעש גדול ובמכות נמרצות. הסיבה לכך נעוצה בעבודה ששם הברזל מכה בברזל. המגע הזה הוא משל למכות של איש באחיו, ברזל על ברזל, שהן מכות כואבות מאוד שקשה לסבול אותן; הן גורמות בכי וכאב עמוק".

אברהם נשם עמוק, ולאחר ההקדמה הארוכה, פנה ישירות אל ליבה של המפקחת. הוא ידע שכעת הגיע הרגע הקריטי:

"את יהודייה, אחות שלנו, וכשאנחנו מקבלים מכות ממי שהוא מאחינו, זה הרבה יותר כואב, ואני שואל ומתחנן: למה את עושה לנו את זה? ובפרט כעת, כשאנו עומדים לפני חג השבועות, והרי כל היהודים בלי יוצא מן הכלל עמדו יחד מול הר סיני..."

כאן החל אברהם להסביר כי היהודים שמקבלים עבודות הביתה הם לא פרוזטים אוכלי-חינם המתפרנסים על חשבון הממשלה, אלא פועלים שעמלים קשה לפרנסתם ועובדים בבית רק כדי לשמור שבת. "ובכן", המשיך, "האם חסרים פושעים וגנבים אמיתיים שאת צריכה לרדוף דווקא את היהודים האלה?!"

דממה מתוחה השתררה בתא האדום. גיצי זעם נראו בעיניה של המפקחת. ואז נטלה שוב את עטה וטבלה אותו בקסת-הדיו, כמו אומרת להמשיך בכתיבת הדו"ח הקשה.

נשימתו של אברהם נעצרה. כעת היה רגע המבחן לדעת האם התקבלו דבריו או לא.

כשנטלה את קסת הדיו, השפיל את עיניו באכזבה עמוקה.

כספו ניצל לעזרה וחסד כלפי אחיו היהודים. כולם ידעו שלבו של אברהם ברוכב לב זהב, והוא יענה לכל בקשת עזרה. הוא ניהן בחכמת חיים ובאינטואיציות לא רגילות.

ר' יוסף שיף ידע כי איש זה הוא הכתובת המתאימה, והשניים נפגשו לטכס עצה. הם ידעו כי שעון החול הולך ואוזל, וכי עליהם לעשות דבר-מה ברזיות, אחרת כל היהודים העובדים במפעל, יהיו בסכנה גדולה.

לאחר ביורים קדחניים, נודע לשניים כי ישיבת הג'וראספולקום אמורה להתקיים ביום המחרת, וכי רק שעות ספורות נותרו להם כדי לפעול.

לילה ארוך וקשה עבר על ר' יוסף שיף. במשך כל הלילה לא עצם עין; לבו היה מלא דאגה כיצד יפתרו את העניין. לפנייה הייתה רק דרך אחת – לפנות למפקחת ולנסות לשכנעה שלא להגיש את הדו"ח, אולם בהתאם ליחסה הקודם, הבינו כי הדבר כמעט בלתי אפשרי. צריך אפוא לפרוץ את החומות שבלבה, ולכך זקוקים סיעתא דשמיא וברכתו של הרבי.

בשעות הבוקר המוקדמות התיישב ר' יוסף לכתוב פדיון נפש (קוויטל) אל "כ"אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש ז"ע. הוא שפך את לבו, וכתב דברים כהווייתם, וביקש את ברכתו של הרבי להצלחה למעלה מדרך הטבע.

בלב הולם יצאו ר' יוסף ור' אברהם לעבר הבניין הממשלתי בו התאכסנו חברי ועדת הביקורת. הם ביררו היכן נמצאת המפקחת, והתברר להם כי ברגעים אלה היא יושבת ב'פינה האדומה' (תא קטן שהקומוניסטים העמידו בכל מקום ציבורי כדי לאפשר לאנשי המפלגה 'להחייח' עם לנין וסטאלין) ועסקה ברישומים האחרונים של הדו"ח. לפי התכנית, היא הייתה אמורה להיפגש באותו יום עם חברי הג'וראספולקום...

השניים התקרבו למקום. לפני הכניסה פנימה, הפקיד אברהם בידי ר' יוסף מעטפה שמנה ובה 'מוזמנים' רבים למקרה שיצטרכו לזה. אברהם הבין כי כספי השלמונים לא ידברו ללבה של המפקחת, וכי יש לגשת ללבה בכיוון שונה לגמרי – כיוון שלא היה מוכר להם בעסקנותם.

ר' אברהם ברוכב נכנס ל'פינה' ובידו קומקום וספולן. הדלת נסגרה אחריו, בעוד ר' יוסף נותר בחוץ, כולו תפילה וזעקה פנימית שהשתדלונות תצלח.

אברהם ברוכב נכנס אל תוכו של התא האדום – גוב האריות הקומוניסטי. הוא מילא מקננו כוס תה, והגישו למפקחת. "יהודייה?" פנה אליה.

אותו חג השבועות של שנת תש"ד בסמרקנד, לא נשכח שנים רבות מזיכרונם של אי-אלו חסידי בוודים, שהיו עדים לדומה מתוחה, שהתקיימה ימים ספורים קודם לכן – בגינה כמעט שילמו חסידים בפרנסתם ובחירותם. אך רק שנים מהחסידיים ידעו את עצמת הנס שהייתה להם – ר' אברהם ברוכב ור' יוסף שיף.

היה זה בתקופה שלאחר מלחמת העולם השנייה, החסיד ר' יוסף שיף ומשפחתו, התגוררו בסמרקנד שבאוזבקיסטן. המשפחה ניסתה לעזוב את רוסיה בצורה לא לגאלית, אך הדבר לא עלה בידם והם נאלצו להישאר מוגפים מאחורי מסך הברזל.

ר' יוסף שיף, בחריצות ובפקחותו, הצליח למצוא משרה נאותה ובכישורו מצא מסילות והתקדם בסולם הדרגות. הוא החזיק בתפקיד יושב הראש של 'רייפורטסיוז' [איגוד היצרנים של מוצרי צריכה], ושימש ממנה אזרחי על כמה וכמה מפעלים גדולים וחשובים.

ר' יוסף לא הסתפק במשרתו, והוא טווה קשרים מצוינים בצמרת הפוליטית בסביבה. בגין כך יכול היה להמשיך לספק סחורה לחסידים בצורה לא רשמית. בימים ההם, כשהפרנסה הייתה מקור חיים, הוא ניצל את התפקיד כדי לעזור לאחיו החסידים, כדי שאלה לא יצטרכו לעבוד בשבת. הוא סיפק להם אפוא יכולת עבודה וקיום.

פעם בשנה הייתה מגיעה ועדת ביקורת כדי לבדוק את הרישומים והדו"חות ביחס למלאי הקיים במפעל. ר' יוסף ידע כי יחס המלאכה, וכשהוועדה הגיעה, הוא היה מארח אותם לארוחה דשנה והגונה ודוחף כספי שלמונים. ראש הוועדה היה חותם על אישור ניהול תקין. ובכך הייתה מסתיימת ה'ביקורת'.

באותה שנה, תש"ד, המצב הסתבר. בראש ועדת הביקורת עמדה מפקחת שונשלה ממוסבקה. סבר פניה החמור של הגברת, מדיה הרשמיים וטון דיבורה הקשה, יצרו רושם שהפעם מדובר בבדיקה ובחקירה של ממש.

היא עצמה עברה בכל אגפי המפעל, ממחלקה למחלקה, ובכל מקום ערכה רישומים מדויקים. במצב זה, כאשר הנהלת המפעל דאגה לחלק עבודות לביצוע בקבלנות לכל יהודי שרצה לשמור שבת, הייתה חסרה אפוא סחורה רבה.

ר' יוסף שיף הבין כי הפעם תחבולתו לא יעמוד לו. ואכן, עד מהרה התגלתה האמת... הוא ידע כי עדיין ישנה אפשרות לפעול, כל עוד נמצאים הדו"חות אצל חברי ועדת הביקורת, אולם ברגע שהדו"ח יועבר לחברי הג'וראספולקום [הוועדה העירונית המבצעת של המפלגה הקומוניסטית], לא ניתן יהיה לשנות בו דבר, והמצב רק ילך ויחמיר. צריך אפוא לעשות מעשה בטרים יהיה מאוחר.

בסמרקנד התגורר באותם ימים יהודי יקר בשם אברהם ברוכב. הוא היה יהודי אמיד שהחזיק בכמה מפעלים למוצרי טקסטיל, אלומיניום וכלי בית. את

קול של בכי נשמע לפתע. אברהם המופתע הרים את עיניו וראה את המפקחת בוכה בדמעות שלישי.

"אני לא יכולה עוד", התמלטה המילים מפיה. "זה שנים רבות שאני בתפקידי ואני עושה אותו בנאמנות ובמסירות רבה למען המפלגה. במשך השנים כבר עברתי מקרים קשים מאלה; הציעו לי שוחד בסכומי עתק, גם אוימתי ברצח, אך לא נרתעתי מאיש ולא התפתיתי לאף הצעה, קוסמת ככל שתהיה. אבל פנייה כה ישירה ליהדותי – לא הייתה לי מעולם".

המפקחת השתתקה לרגעים קלים, כמו בוררת את המילים הבאות, ואז המשיכה: "כשסיפרת על הברזל שמכה בברזל והמכה כואבת יותר, נזכרתי בדברים אלו בדיוק שאמר לי סבא, אצלו גדלתי לאחר התייתמותי. יום אחד נודע לו כי נטלתי חלק בסגירת בית הכנסת המקומי, ובלב שבור אמר לי: 'לא אכפת לי מכל מה שעשית עד היום, כמו השתתפות בהפגנות למען הקומוניזם – למרות שבעיניי אלו שטויות ורעיונות של הבל. אבל כאשר יהודי פוגע ביהדות – הדבר מכאיב יותר מכול'. והנה, אתה פנית אלי כמעט באותן מילים. הייתי חייבת להודות לעצמי כי הרחקתי לכת".

היא נשמה עמוקות, ואז אמרה את מה שלא אמרה בחייה:

"אני מסכימה שלא להגיש את הדו"ח, אבל אתה חייב לעזור לי למצוא פתרון..."

אברהם ברוכב לא איבד שניה. הוא לא נתן להתרגשותו להשתלט עליו. הוא קם ממקומו, פתח את דלת התא וקרא לר' יוסף שיף שישב בחוץ, להיכנס פנימה.

כשנכנס, אמר ברוכב: "הגברת מסכימה שלא להגיש את הדו"ח אבל יש בעיה: כולם כבר יודעים שהמצב במפעל לא בסדר, ומוכרחים להעניש מישהו".

ר' יוסף בפקחותו מצא מיד מוצא: "הבה נכריז שנפטר את המנהלים של בית המלאכה ואילו לאחראי הכללי ירשמו הערה בתיקו האישי. לאחר שאנשי העיר ישמעו כי העבריינים' נענשו, לא יהיה צורך להעביר את הדו"ח לדרגים הגבוהים כדי שהם יישבו ועיינו וידונו וכך נוכל לסגור את התיק".

הצעתו של ר' יוסף נתקבלה במקום, והפרשה נחתימה במסמכים הנוחצים.

רגע לפני שיצאו השניים מן התא האדום, עצרה אותם המפקחת: "עוד דבר אחד לי אליכם".

השניים המתונו במתח לדבריה. מי יודע איזו בעיה נוספת התעוררה!?

עוד מעט יחול חג שבועות, צריך להגיד 'זיכור', אבקשכם שתאמרו 'זיכור' על הוריי היקרים ועל סבי..."

בתוך כך הגישה פתק עם השמות כתוב בשפת אידיש, ובכך תמה הפרשה.

כאמור, אותו חג השבועות בסמרקנד היה שמח במיוחד לפחות אצל שני חסידיים ופועליהם היהודיים.

(ע"פ סיפור של חג - חג השבועות)